

PILIŲ MOKSLINĖS TARYBOS NUTARIMAS 2010 m. sausio 29 d. Vilnius DĖL KAUNO PILIES ATKŪRIMO

Pilių mokslinė taryba šių metų sausio 29 d. posėdyje, išklausiusi Kauno pilies atkūrimo projekto autorių Kęstutį Mikšį, apsvarstė jo pateiktus Kauno pilies atkūrimo projektinius sprendinius ir projektavimo darbų eigą.

VideoLightBox Gallery generated by

VideoLightBox.com

#videogallery

a#videolb{display:none}

Architektas K. Mikšys Tarybos nariams pristatė Kauno pilies pietrytinio bokšto ir prie jo prišlieto gynybinės sienos fragmento išorės fasadų atkūrimo tris variantus: - variantą Nr. 1 su fasadais iš horizontaliai išdėstytų ištisinių raudonų plytų juostų, einančių pakaitomis su prašviečiamomis per sienos storį juostomis, – šiame variante masyvias mūro juostas palaiko plonos metalinės pakabos; šis variantas buvo suderintas atitinkamose instancijose; - variantą Nr. 2, kuriame išorės fasade kiekvienoje plytų eilėje tarp plytų paliekami tarpai; tuo būdu sukuriamas korėto mūro įvaizdis; abiejuose šiuose variantuose nėra šaudymo angų; - variantą Nr. 3, kuriame išorės fasade pavaizduotas ištisinis raudonų plytų mūras su šaudymo angomis. Projekto autorius pareiškė, kad pastaruoju metu jis pritartų variantui Nr. 2 (vadinamajam koriniam variantui), kuris dar turės būti tobulinamas.

Tyrimų apžvalga

. Pilių mokslinės tarybos nuomone, prieš keletą metų, pradėjus gvildinti Kauno pilies atkūrimo klausimą, šiuo keliu žengta neįsigilinus į objekto svarbą Lietuvos (ne vien tik Kauno) visuomenei, nesivadovaujant ankstesne Lietuvos restauratorių patirtimi, sukaupia tvarkant Kauno pilies liekanas. Nemaži Kauno pilies liekanų tyrimo bei konservavimo darbai buvo atlikti 1953–1964 ir 1970–1974 m. laikotarpiu (autoriai – architektai Žybartas Simonaitis, Stefanija Čerškutė). Tuo metu autentiško pilies mūro konservavimui buvo panaudotos apsauginės karūnėlės, fragmentų dalinė restauracija, o 1989 m. – ir laikinų stogelių dangą. Buvo atlikti daliniai archeologiniai tyrimai. Istoriniai tyrimai apsiribojo vietiniais šaltiniais, nes užsienyje jų ieškoti nebuvo galimybės. Reikia pažymėti, kad tuo metu apskritai nebuvo kalbama apie Kauno pilies visumos atkūrimą, o tik apie liekanų konservavimą, dalinį plano išryškinimą. Su visai kita situacija susiduriame šiuo metu, kai inicijuotas Kauno pilies atkūrimas (taip deklaruojama dabartinėje užsakovų ir projektinėje dokumentacijoje). Šiuo atveju reikėjo kur kas didesnio mokslinio pasiruošimo: išsamių archeologinių, architektūrinių ir istorinių tyrimų. Tokios plačios apimties užduočiai įgyvendinti reikėtų naujų kompleksinių pilies tyrimų: visos piliavietės archeologinių kasinėjimų, įskaitant Neries nuplautą jos dalį, pilies architektūrinių elementų ir analogijų analizės, istorinių ir ikonografinių duomenų paieškų Lietuvos bei užsienio archyvuose, įskaitant duomenis, reikalingus išaiškinti iki šiol nepakankamai ištirtą pilies raidą XVI–XVIII a.

Deja, pradėjus dabartinį projektavimo darbų etapą, remtasi išankstine nuostata, kad ikonografinės medžiagos beveik nėra (išskyrus XVII a. pradžios Tomo Makovskio Kauno miesto su pilimi graviūrą, 1827 metų Kauno pilies liekanų išsklotinę ir vėlesnius pilies griuvėsių vaizdus), neva jau yra atlikti išsamūs archeologiniai ir architektūriniai tyrimai (Valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininkės Gražinos Drėmaitės teiginys 2009 m. rugpjūčio 5 d. rašte Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijai). Nesinaudota architekto Žybarto Simonaičio sukaupia tyrimų medžiaga, ignoruojama jo nuomonė ir žinios.

Esamo projekto pagrindimo stoka. Pilių mokslinė taryba mano, kad prieš rengiant išlikusios Kauno pilies dalies atkūrimo projektą (kurį jau pradėta vykdyti), reikėjo atlikti ir pateikti visuomenei bei paveldosaugos institucijų peržiūrai bei svarstymams išsamią pilies atkūrimo galimybių studiją, pagrįstą visų iki šiol atliktų pilies tyrimų teikiamomis atkūrimo galimybėmis. Taip pat buvo būtina išstudijuoti natūroje ar mokslinėje literatūroje aprašytus XIV–XV a. kaimyninių šalių pilių įrangos elementus ir galimybių studijoje nurodyti, kurie iš jų gali būti pagrįstos analogijos. Deja, to nepadaryta, o visoms paveldo projektus derinančioms institucijoms pateiktas niekuo nepagrįstas pilies sumoderninimo projektas.

Paklaustas, ar, rengiant Kauno pilies rekonstrukcijos projektą, buvo pasinaudota užsienio šalių patirtimi ir ar projekto autorius gali nurodyti bent vieną pavyzdį, kai kur nors pasaulyje pilis būtų atkurta su ažūrinėmis sienomis, projekto autorius Kęstutis Mikšys Pilių mokslinei tarybai

pareiškė, kad tokie pavyzdžiai jam nėra žinomi. Taigi, Lietuvoje, nepaisant to, kad čia iš dalies išlikusios tik 5 viduramžių pilys, kurios yra ir seniausi šalies mūrinės architektūros pavyzdžiai, viena pilis yra aukojama precedento neturinčiam architekto Kęstučio Mikšio eksperimentui. Pilių mokslinė taryba mano, kad tokie eksperimentai yra nepateisinami. Nesuprantama, kaip tokį nepagrįstą projektą galėjo suderinti visos paveldo projektus derinančios institucijos.

Užsienio šalių patirtis. Pilių mokslinė taryba atkreipia dėmesį, kad užsienio šalyse yra sukaupta gausi architektūros paveldo atkūrimo patirtis, kuria galima pasinaudoti ir Lietuvoje. Kaip žinoma, Antrojo pasaulinio karo metu ypač nukentėjo daugelis Vokietijos architektūros objektų, rezidencijų, pilių. Ypač nukentėjo Drezdeno rezidencinė pilis, turėjusi turtingą istorinę ir architektūros raidą. Vokiečiai Drezdeno pilį žada atstatyti iki 2012 metų. Dar 1983 m. vokiečių paminkloaugininkai suformulavo teiginį, kad Drezdeno rezidencijos atstatymo tikslas yra „išsaugoti arba atkurti tam tikro laiko tipiškas planines struktūras, fasadų dekorą ir interjerą“. Tikslas – iš esmės atkurti pradinę XVI a. padėtį. Taigi šie reikalavimai skatino iš naujo sukurti ankstesnį, iš dalies jau prieš šimtmečius prarastą, istoriškumą, bet atstatyti ne vien tai, kas pilyje buvo prieš karą (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai ir jų atkūrimas europinės patirties kontekste, Vilnius, 2009, p. 332–333). Ši koncepcija realizuojama ir praktikoje.

Panašias mintis dėsto ir Lenkijos restauratorius Piotras Majeuskis (Majewski). Jis teigia: „Žmonijos istorijoje yra daugybė pavyzdžių, liudijančių simbolinę, politinę ir religinę reikšmę turinčių architektūros objektų ir ansamblių sąmoningą naikinimą arba deformavimą; naikinimą ir deformavimą, drumsčiantį kolektyvinės identifikacijos skaidrumą. Daug kartų buvo nustatyta ir patirta, kad „kultūros atėmimas iš tautos“ veda į visų tos tautos aukštesnių siekių išsigimimą, panašiai kaip ir tautos atskyrimas nuo kultūros, kurią ji sukūrė, paverčia tą kultūrą negyvų daiktų rinkiniu, neturinčiu konteksto ir prasmės“ (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai ir jų atkūrimas europinės patirties kontekste, Vilnius, 2009, p. 298). Pranešėjas šias mintis išsakė, vertindamas 1944 m. rudenį vokiečių kariuomenės įvykdytą Varšuvos karališkosios pilies sunaikinimą. Kaip matome, jis pabrėžė, kad tautos istorinei atminčiai pražūtingas ne tik kultūros paveldo naikinimas, bet ir jo deformavimas. Būtent kaip tokį deformavimą, nors atliekamą ir be svetimųjų pagalbos, galima vertinti šiuo metu vykdomą XV a. pradžioje statytos gotikinės pilies atkūrimo su ažūrinių sienų fasadais be būtinų jose architektūrinių elementų projektą.

Kokį istorinį kontekstą ir prasmę pačioje Kauno širdyje tokiu būdu atkurtoje pilyje galės rasti visuomenė? Lenkai atstatytą Varšuvos pilį įvardija kaip tautos „identitetą formuojančią atminties architektūrą“. O kaip mes galėsime įvardyti pagal laikinus mados kriterijus tariamai atkurtą Kauno pilį? Jau ir dabar apklausos rodo, kad didžioji visuomenės dalis nepritaria tokiems sumodernintiems atkūrimo variantams.

Projekto variantų vertinimas. Remdamasi aukščiau išdėstytais argumentais, Pilių mokslinė taryba nepitaria architekto K. Mikšio Kauno pilies pietrytinio bokšto ir prie jo prišlieto gynybinės sienos fragmento atkūrimo variantams Nr. 1 ir Nr. 2. Tai yra trumpalaikės mados atspindys, kuris nesukurs pilies istorinio įvaizdžio, bus nepasinaudota galimybe iliustruoti visuomenei žinias apie pilies architektūrą. Vertindama pateiktą variantą Nr. 3, Pilių mokslinė taryba pažymi, kad šio varianto idėja – atkurti Kauno pilies istorinį įvaizdį – yra priimtina. Tačiau ji gali būti įgyvendinta tik papildžius turimas žinias išsamiais tyrimais ir studijomis. Pietrytinis bokštas. Šiuo metu atkūrimo darbus gali būti įmanoma vykdyti tik ta apimtimi, kiek variante Nr. 3 yra vaizduojama virš pilies pietrytinio bokšto sienų. Kartu pažymėtina, kad Kauno pilies pietryčių bokšto autentiškos dalies mūro sienos yra į viršų siaurėjančio cilindro formos (polinkis vidutiniškai apie 2 cm vienam aukščio metrui), todėl ir pristatomos bokšto dalies sienos turi siaurėti į viršų, išlaikant išlikusių autentiškų sienų polinkį. Vidinės atkurtų bokšto patalpų erdvės neturi būti formuojamos iš stiklo ir jų atkūrimas taip pat turi būti pagrįstas moksliniais duomenimis. Gynybinės sienos fragmentas. Tame pačiame K. Mikšio varianto Nr. 3 perspektyviniame vaizde parodytas pilies gynybinės sienos fragmento antstatas yra nepriimtinas dėl šių priežasčių: 1) projektuojamas plytų mūro antstatas nesuderintas su šiuo metu išlikusiu ir konservuotu akmenų mūru: išlaikant esamą sienos griuvėsių liniją, akmenų mūrą kontrastingai keičia raudonų plytų mūras; 2) sienos vidinėje ertmėje suprojektuota šiuolaikiška laiptinė darko pilies architektūrą; 3) šaudymo galerijas dengiantis vienašlaitis stogas keistinas į dvišlaitį, nes tokie buvo jau XIV a. pilyse; 4) sienoje parodytos šaudymo angų vietos ir formos yra nepagrįstos istoriniais duomenimis ir galimai jiems prieštarauja – vien dėl šios priežasties sienos rekonstrukcijos darbų negalima vykdyti prieš tai neatlikus išsamesnių architektūrinių tyrimų.

Išvada. Pilių mokslinė taryba mano, kad tolesnis Kauno pilies atkūrimo projekto svarstymas ir įgyvendinimas įmanomas tik varianto Nr. 3 pagrindu, jo apimtį šiuo metu apribojant pietrytinio bokšto atkūrimu. Atsižvelgdama į aukščiau išsakytas pastabas, Pilių mokslinė taryba prašo Jus padėti apsaugoti Kauno pilį nuo neatsakingo ir moksliniais duomenimis neparemto pilies atkūrimo eksperimento. Dr. Napaleonas Kitkauskas Pilių mokslinės tarybos pirmininkas Tomas Baranauskas Pilių mokslinės tarybos narys, Draugijos „Pilis“ Valdybos pirmininkas